

Schizofreni

Uppdaterad 21.10.2020

Schizofreni är en psykisk störning som yttrar sig bland annat som vanföreställningar, hallucinationer, osammanhängande tal, initiativlöshet och socialt tillbakadragande. Symtomen hos de insjuknade är mycket varierande. Som behandling används psykosläkemedel långvarigt och olika psykosociala terapier.

Vad beror schizofreni på?

Man känner inte ännu till orsakerna till schizofreni så bra att sjukdomen kunde förebyggas.

Den viktigaste **ärftliga** faktorn vid schizofreni är att sjukdomen eller en annan psykos förekommer hos en nära släkting. Då är risken att insjukna tio gånger så hög som hos den övriga befolkningen. I största delen av schizofrenipatienternas familjer förekommer dock inte schizofreni eller andra psykosor.

Man vet också att **stress** spelar en roll, så att schizofreni kan bryta ut som följd av inre eller yttre stress hos personer med benägenhet för sjukdomen.

Riskfaktorer i omgivningen är bland annat stress hos en väntade mamma, komplikationer i samband med graviditet och förlossning samt infektioner i centrala nervsystemet under barndomen.

Ökad risk för schizofreni förekommer också i samband med **trauma** under barndomen och ungdomen samt vid illabehandling, utslagning, fattigdom och användning av **narkotika**, särskilt **cannabis**.

Symtom

Symtom vid schizofreni är hallucinationer (exempelvis hörselhallucinationer), vanföreställningar (såsom ogrundade föreställningar som personen envist håller fast vid eller paranoida tankar) och förändringar i tal och beteende. Symtomen kan vara mycket olika hos olika patienter.

Symtomen vid schizofreni kan indelas i olika stadier.

Symtom under riskstadiet – så kallade prodromalsymtom – kan räcka från några dagar eller månader upp till flera år, och kan emellanåt försvinna.

Man talar om psykos när symtom som påverkar verklighetsuppfattningen blir akuta.

Sena symtom är ofta negativa: dämpat känslouttryck, utarmat tal, viljelöshet, oförmåga att känna välbehag och att dra sig undan mänskliga relationer och sociala kontakter.

En del av schizofrenipatienterna har samtidigt behandlingskrävande ångest- eller sinnesstämningssymtom.

Diagnos

Diagnosen ställs av en specialistläkare i psykiatri (för ungdomar en specialistläkare i ungdomspsykiatri) och grundar sig på noggrann undersökning av patienten.

Ofta görs en psykologisk eller neuropsykologisk undersökning. Symtomen bör ha räckt minst en månad innan diagnosen schizofreni kan ställas.

Dessutom bedöms arbets- och funktionsförmågan, behovet av sociala förmåner utreds och familjens och

barnens situation klarläggs, eftersom sjukdomen inverkar inte bara på patienten utan också på de närstående.

Eftersom schizofrenin kan fördröja behandlingen av övriga sjukdomar, bör man särskilt sörja för att sådana sjukdomar upptäcks och behandlas adekvat.

Behandling enligt en individuell skriftlig behandlingsplan

Behandlingsplanen är grunden för behandlingen av en schizofrenipatient. Den görs upp i samband med patienten och de närstående och uppdateras regelbundet.

I behandlingsplanen antecknas målen för behandlingen och rehabiliteringen och med vilka metoder de ska uppnås.

Psykosläkemedel är en väsentlig del av schizofrenibehandlingen

Behandling av prodromalsymtom

Prodromalsymtom vid psykos behandlas både med psykosläkemedel och med psykoterapi, såsom kognitiv beteendeterapi (KBT). Målet med behandlingen är att förhindra att psykosen bryter ut och att patientens funktionsförmåga försämras, samt att förbättra funktionsförmågan.

Den första psykosen – behandling i akutstadiet

Behandlingen inleds så fort psykossymtomen visar sig. Målet med behandlingen är att effektivt minska psykossymtomen och återställa funktionsförmågan.

Vid behandlingen används både psykosläkemedel och psykosocial behandling (psykoedukation). Under akutstadiet behandlas patienten i öppenvården eller vid behov på en psykiatrisk akutavdelning.

Situationen i patientens närmaste krets och stödbehovet bör på samma gång klarläggas.

När psykosens akutstadium är över hänvisas patienten till tät uppföljning och öppenvård i 2–3 års tid, som omfattar mångsidig rehabilitering.

Att förutse och upptäcka återinsjuknande i psykos

Under utjämningsstadiet återkommer psykosen lätt, och risken för återfall ökar om det sker förändringar i hälsotillståndet, de sociala förhållandena eller andra levnadsomständigheter. Därför är det viktigt att undvika olika stressfaktorer och att fortsätta med psykosmedicineringen.

Patienten och familjen ges utbildande terapi, så att de kan upptäcka eventuella symtom som förutsäger psykos. En krisplan uppgörs och man upprätthåller realistiskt hopp.

Eftersom risken för återfall är stor, bör man fortsätta med psykosläkemedel som förhindrar återfall i 2–5 år efter den första psykosepisoden, beroende på hur kraftiga symtomen har varit och hur känslig patienten är för yttre levnadshändelser.

Vid behandling av en psykos som har återkommit, är de bäst att använda de läkemedel som tidigare har passat för patienten utan betydande biverkningar.

Problem med läkemedels- behandlingen och biverkningar

Psykosläkemedel kan ha biverkningar, och därför planeras läkemedels-
behandlingen individuellt och följs
regelbundet upp.

Det är viktigt att använda läkemedlen
enligt anvisning och att underrätta
vårdinstansen om eventuella
biverkningar.

Förekomst

Schizofreni är något vanligare hos män
än hos kvinnor, och hos dem bryter den
ut några år tidigare (vid knappa 30 års
ålder). Sjukdomen kan dock börja vid
vilken ålder som helst.

Cirka en procent av alla människor
insjuknar i schizofreni under sitt liv.

Av befolkningen i Finland lider 0,5–1,5
procent av schizofreni, det vill säga
55 000–65 000 personer.

Mera information om ämnet

Nyttig tilläggsinformation (på finska) finns
bland annat i [Terveyskirjasto](#) artikeln

- [Skitsofrenia](#)

I HUS [Psykporten](#) finns närmare
information bland annat om

- [Psykos](#)

[Centralförbundet för mental hälsa](#) hjälper
och stöder i allt som berör psykisk hälsa
(på finska). På olika håll i Finland verkar
150 föreningar för psykisk hälsa, där
kärnverksamheten är att stöda
välbefinnande och psykisk hälsa och att
göra saker tillsammans. En del av
medlemsföreningarna verkar lokalt, en
del riksomfattande.

*De organisationer som omnämns i
patientversionen ger mera information i
ämnet. Finska Läkarföreningen
Duodecims redaktion för God medicinsk
praxis svarar inte för kvaliteten eller
tillförlitligheten på uppgifter som andra
organisationer har gett.*

Författare

Patentversionen är uppdaterad utifrån
Finska Läkarföreningen Duodecims
rekommendation [God medicinsk praxis](#)
av redaktör **Kirsi Tarnanen** som
ansvarar för patientversionerna.

Texten har granskats av ordföranden för
arbetsgruppen för God medicinsk praxis,
professorn emeritus i psykiatri **Raimo
K.R. Salokangas** från Åbo universitet
och redaktören för God medicinsk praxis,
specialistläkaren i psykiatri **Tanja
Laukkala** från Finska Läkarföreningen
Duodecim.

Översättningen till svenska är bekostad
av **Finska Läkaresällskapet**.

Ansvarsbegränsning

Rekommendationerna God medicinsk
praxis och Avstå klokt är sammandrag
uppgjorda av experter om effekten av
diagnostik och behandling av enskilda
sjukdomar. De ersätter inte den
bedömning som görs av en läkare eller
annan professionell vårdpersonal om en
enskild patients bästa möjliga diagnostik,
behandling och rehabilitering vid
vårdbeslut.